DOI:10.7816/sed-02-01-10

# GÜZEL SANATLAR LİSELERİNDE ÖĞRENİM GÖREN FLÜT ÖĞRENCİLERİNİN FLÜT EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

**Seçil SOYTOK** [1]


## ÖZET

Bu araştırmada, Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nde bulunan Güzel Sanatlar Liseleri'nde öğrenim gören flüt öğrencilerinin görüşleri alınarak flüt eğitiminin genel durumu betimlenmiş, elde edilen sonuçlar doğrultusunda flüt eğitiminin geliştirilmesine yönelik görüş ve öneriler ortaya konmuştur.

Araştırmanın örneklemi olarak, Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nde bulunan toplam 9 Güzel Sanatlar Lisesi seçilmiştir. Araştırmaya, bu okullarda öğrenim gören 97 tane öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler, anket ve kaynak tarama yoluyla elde edilerek işlenmiş, betimsel istatistik yöntemler kullanılarak yorumlanmıştır.

Araştırmada, öğrencilerin flüt eğitimine, flüt eğitiminde kullanılan metotlara, flüt eğitiminde karşılaşılan güçlüklere ilişkin görüşleri ve flüt eğitiminin geliştirilmesine yönelik önerileri ortaya konmuştur.


**Anahtar Kelimeler:** Flüt Eğitimi, Flüt, Güzel Sanatlar Liseleri

[1] Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Müzik Eğitimi A.B.D. secil.soytok@deu.edu.tr

# VIEWS OF STUDENTS RELATED FLUTE EDUCATION WHO STUDY AT HIGH SCHOOL OF FINE ARTS

**ABSTRACT**

In this research, general situation of flute education is described based on opinions of students, who study flute, at High School of Fine Arts which are located in Aegean and Mediterranean Regions. As a result of these obtained results, concepts and suggestions are displayed in order to enhance flute education.

In all, nine High Schools of Fine Arts which are located in Aegean and Mediterranean Regions are chosen as sample of research. 97 students who study at this schools participated in research. The data of this research is collected through surveys and source skimming; and processed with statistical methodology.

This research states the opinions of students about flute education, methods that are used in flute education, and inconvenience of flute education. Moreover, propositions of these students for improving flute education are displayed.

**Key Words:** Flute Education, Flute, High Schools of Fine Arts

## 1.GİRİŞ

Eğitim insanın, yaşamı boyunca başkalarının ve çevresinin etkisiyle öğrendiği davranışları kapsar. Bu anlamda eğitim, sürekli bir etkileşim içerisinde, birey ve toplumların gelişmesine ve değişmesine kaynaklık eden bir süreçtir.

> Eğitim; bilim, teknik ve sanatın her üçünü de kapsayan bir içerikle düzenlenerek, bireyleri ve toplumları biçimlendirme, yönlendirme, değiştirme, geliştirme ve yetkinleştirmede en etkili süreç niteliği kazanır. Böyle bir eğitim bireyi biyo-psişik, toplumsal ve kültürel boyutlarıyla; bedensel, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranış yapılarıyla dengeli bir bütün olarak en uygun ve ileri düzeyde yetiştirmeyi amaçlar. Sanat eğitimi, bu amaca dönük eğitim sürecinin üç ana boyutundan, üç ana bileşeninden biridir (Uçan, 2004 : 28).

> Sanat eğitimi ile görsel algısı gelişmiş, kendini sanatsal yollarla ifade edebilen, içinde yaşadığı kültürü önce tanıyan, öğrenen, koruyan ve gelecek nesillere taşıma sorumluluğunu üstlenen, dünya kültür mirasına saygılı, yaratıcı ve yapıcı bireyler yetiştirilmesi hedeflenir. Sanat eğitiminin bu amaçlarını gerçekleştirebilmesi için eğitimin her kademesinde, kesintiye uğramadan, seviyeye uygun programlarla yerini alması önemlidir (Serap Buyurgan ve Ufuk Buyurgan,2007:5).

Sanat eğitimi, bireyin kişilik gelişimine katkıda bulunan, yaratma güdüsünü geliştiren, estetik ihtiyaçlarını gidermesine yardımcı olan, eleştirel düşünebilme yetisini geliştiren, duyarlı olmasını ve duyuşsal yönünün gelişmesini sağlayan en önemli alanlardan biridir. Sanat eğitiminin boşluğu başka bir şekilde doldurulamaz. Sanat eğitiminin en önemli kollarından biri ise müzik eğitimidir.

Müzik eğitimi bireyin kendini tanımasına, duygularını açıkça ifade edebilmesine, kendini gerçekleştirmesine, üretken olmasına, sosyal ilişkilerde daha aktif olmasına dolayısıyla bireyin daha mutlu bir yaşam sürmesine olanak sağlar. Bunun yanı sıra müzik eğitimi, bireyin eleştirel düşünebilmesine, dikkat, kavrama ve gözlem yapabilme gibi becerilerini geliştirmesine ve öz güven duygusunun oluşmasına yardımcı olur.

> Müzik öğretimi temelde, belli müziksel etkinlik ve etkileşimler yoluyla bireyin giderek toplumun estetik gereksinimlerini karşılamayı, sanatsal yaratma güdüsünü doyurmayı, beğenisini (zevkini) geliştirmeyi, müziksel yaşamını daha sağlıklı ve daha etkili ve verimli kılmayı, böylece bireysel ve toplumsal düzeyde özel ve genel yaşamın daha mutlu olmasına katkıda bulunmayı amaçlar. Bireyin

> giderek toplumun içinde yaşadığı kültürel gerçeği algılama, kavrama, betimleme, açıklama, yorumlama, değerlendirme, denetleme, değiştirme ve geliştirmede duyarlı, uyarlı ve yararlı olmasına katkı sağlar. Ayrıca, bireyin içinde yaşadığı doğal, toplumsal ve kültürel çevrenin yapıcı, yaratıcı, üretici, paylaşıcı ve tüketici bir öğesi olarak bilinçlenmesinde ve bilinçle davranmasında rol oynar (Say, 2001 : 116).

Verimli, düzeyli ve kalıcı bir müzik eğitimi için çalgı eğitimi vazgeçilmez bir unsurdur. Çalgı eğitimi, bireyin müzikal yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirmesi bakımından müzik eğitiminin en önemli boyutlarından biridir.

"Çalgı eğitimi yoluyla öğrencilerin; müzik ve beğenilerini, müzikalitelerini, birlikte müzik yapma yeteneklerini geliştirmeleri, düzenli ve disiplinli çalışma alışkanlıkları kazanmaları, ulusal ve evrensel müzik sanatını tanımaları amaçlanır" (Öz, 2001).

Günümüzde Türkiye'de çalgı eğitimi, profesyonel kapsamda, Güzel Sanatlar Liseleri, Devlet Konservatuvarları ve Eğitim Fakülteleri Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalları'nda verilmektedir. Çalgı eğitimi öğretmen ve öğrenci arasında bireysel olarak gerçekleşen bir süreçtir. Bu durumda öğrenci ve öğretmen arasındaki güven, sevgi-saygı, sağlıklı iletişim ve öğretmenin oluşturduğu model unsuru çok önemlidir. Bu süreçte öğrenciye başta çalgı hakimiyeti, vücut rahatlığı olmak üzere çalgının gerektirdiği teknik beceriler ve yorumlama becerisi kazandırılır.

"Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Müzik Bölümleri'nde verilen çalgı eğitimiyle öğrencilerin çalgı düzeylerini artırmak, onların çoksesli müziği daha iyi kavramalarına yardımcı olmak ve çoksesli müzik yapan kaliteli çalgı gruplarının kurulması hedeflenmiştir" (Derin,2007:7).

Çalgı eğitiminin bir parçası olan flüt eğitimin temelini flüt çalmayı öğrenebilme, öğrenilenleri etkin bir şekilde kullanabilme oluşturmaktadır. Güzel Sanatlar Liseleri müzik bölümlerinde verilen flüt eğitimi, bireysel çalgı eğitiminin bir kolu olup, öğrenci ve öğretmen arasında birebir yürütülen bir eğitim sürecidir. Dört yıl devam eden bu süreç içerisinde öğrenciye flüt hakkında teknik bilgi ve beceriler kazandırmak, flüt literatürünü tanıtmak, müzikal yorumlama becerisini geliştirmek amaçlanır. Bütün bunların yanı sıra doğru tutuş ve duruş, nefesi doğru kullanabilme, dil-el koordinasyonu, sol anahtarı okuma, deşifre, ve vibrato yapabilme becerilerinin flüt çalacak bireye kazandırılması gerekir.

> Flüt, çocuğun ve gencin, çalgı, işitme, ses, zevk eğitimi ve yaratıcılığının geliştirilmesi gibi müzik eğitiminin özel amaçlarına hizmet eden önemli bir araçtır. Evrensel sanat içinde vazgeçilmez ve yoğun kullanılan, tahta (ağaç) üflemeli çalgılardan biri olan flüt, çok geniş bir dağarcığa sahiptir. Dağarcığın geniş olması ve öğrencilerin eserlere daha kolay ulaşabilmesi, öğrenciyi müzik dinleme alışkanlığı ile yeni müzikleri dinleme ve üretme heves ve becerilerine yöneltecektir. Böylece öğrencinin dinleme ve yaratıcılık becerisi de gelişmiş olacaktır (alıntılayan Eke, 2012 : 16); (aktaran İlik, 1990).

Müzik öğretmeni yetiştiren Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında verilen flüt eğitiminin amacı şüphesiz ki müzik öğretmeni adaylarına, mesleki yaşamlarında çalgılarını işlevsel olarak kullanıp öğretecek düzeyde bir eğitim vermektir. Bu kurumların da öğrenci kaynağını büyük ölçüde Güzel Sanatlar Liseleri oluşturmaktadır. Bu durumda, öğretmen adaylarının lisede aldıkları flüt eğitimi, lisans eğitimleri öncesi hazırlık niteliğindedir. Öğrencilerin lise döneminden itibaren aldıkları flüt eğitimiyle ilgili değerlendirme yapmaları, kendileriyle, ders işleyişiyle, okulların fiziki koşullarıyla ilgili eksiklikleri fark etmeleri ve bunlarla ilgili görüş bildirmeleri önem taşımaktadır. Bu görüşler sonucunda oluşturulacak öneriler, Güzel Sanatlar Liseleri'ndeki flüt eğitiminin öğrenciler için daha verimli ve işlevsel hale gelmesini sağlayacaktır.

### 1.1 Amaç

Günümüzde, Güzel Sanatlar Liseleri'nin çoğunda flüt eğitimi verilmektedir; ancak öğrencilerin başarısını ve eğitimin kalitesini etkileyen birçok etken bulunmaktadır. Okullardaki çalgı çalışma ortamlarının durumu, bireysel çalgı ders saatinin azlığı, öğrencilerin çalışmak için yeterli zaman ayırmamaları, eğitim süreci boyunca kullanılan metotlar, çalınan eserlerin türü, flüt eğitiminde kullanılan araç-gereçlerin yetersizliği gibi etkenler flüt eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir. Flüt eğitiminin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için bu süreç içerisinde karşılaşılan problemlerin tespit edilmesi ve bu problemlere çözüm bulunması gerekir.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'deki Güzel Sanatlar Liseleri müzik bölümlerinde öğrenim gören flüt öğrencilerinin yukarıda bahsi geçen sorunlarla ilgili görüşlerini alarak, flüt eğitiminin genel durumunu ortaya koymak ve elde edilecek sonuçlar neticesinde Güzel Sanatlar Liseleri'ndeki flüt eğitiminin daha verimli hale getirilmesi için öneriler sunmaktır.

## 2. YÖNTEM

Bu araştırmada, Ege ve Akdeniz bölgelerinde bulunan Güzel Sanatlar Liseleri müzik bölümündeki flüt eğitiminin genel durumunu ortaya koymak amacıyla genel tarama modeli çerçevesinde betimsel yöntem kullanılmıştır.

### 2.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Ege ve Akdeniz bölgelerindeki Güzel Sanatlar Liseleri'nde öğrenim gören flüt öğrencilerinden oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise bu bölgelerde bulunan toplam 9 GSL'de öğrenim gören flüt öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı okulların bulunduğu şehirlerin bazılarında (Antalya, Aydın, Denizli, İzmir, Mersin, Uşak) iki adet GSL bulunmaktadır. Araştırma için bu şehirlerde bulunan iki okuldan yalnızca bir tanesi seçilmiştir.

**Tablo 1 . Araştırmanın Yapıldığı Okullar**

| **Okul** | **Araştırmaya Katılan Flüt Öğrencilerinin Sayısı** |
|---|---|
| Antalya ATSO GSL | 14 |
| Aydın Yüksel Yalova GSL | 10 |
| Balıkesir Kadriye-Kemal Gürsel GSL | 9 |
| Denizli Hakkı Dereköylü GSL | 11 |
| Isparta Merkez GSL | 12 |
| İzmir Ümran Baradan GSL | 7 |
| Mersin Nevit Kodallı GSL | 10 |
| Muğla GSL | 11 |
| Uşak Merkez GSL | 13 |
| **9** | **97** |

### 2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada, Ege ve Akdeniz bölgelerinde bulunan Güzel Sanatlar Liseleri müzik bölümlerindeki flüt eğitiminin genel durumunu betimlemek amacıyla, belirlenen okullarda anket uygulaması yapılmıştır. Uygulamada hazır anket kullanılmıştır. Anketi geliştiren araştırmacı, uzman görüşü aldıktan ve güvenirlik çalışmalarını yaptıktan sonra taslak ankete son şeklini vermiştir. Pilot uygulama sonrasında gerekli düzenlemeler yapılmış, anket hazır hale getirilmiştir. Flüt öğrencilerine uygulanan bu ankette flüt eğitimine ilişkin görüşler, flüt eğitiminde

kullanılan metotlar, flüt eğitiminde karşılaşılan güçlükler flüt eğitimine yönelik öneri ve görüşlerle ilgili toplam 18 madde yer almaktadır. Sorulardan iki tanesi açık uçludur.

### 2.3. Veri Çözümleme Teknikleri

Anket aracılığıyla elde edilen her bir sorunun yanıtına ayrı ayrı sayısal bir ifade verilmiştir. Bunun sonucunda elde veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve analize hazır hale getirilmiştir. Bilgisayar ortamına aktarılan veriler Spss 16.0 programı aracılığıyla çözümlenmiş, her bir sorunun yanıtı frekans ve yüzdelik dağılım olarak tablolar halinde gösterilmiştir.

## 3. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde anketlerden elde edilen verilerin frekans ve yüzdeleri tablolar aracılığıyla gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

**Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı**

| **Sınıf** | **F** | **%** |
|---|---|---|
| 9 | 26 | 26,8 |
| 10 | 30 | 30,9 |
| 11 | 29 | 29,9 |
| 12 | 12 | 12,4 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Flüt öğrencilerinin sınıflara göre dağılımını gösteren Tablo 2 incelendiğinde ankete katılan 97 öğrenciden 30'unun (%30,9) 10. sınıfta, 29'unun (%29,9) 11. sınıfta, 26'sının (%26,8) 9. sınıfta, 12'sinin ise (%12,4) 12. sınıfta öğrenim gördüğü görülmektedir.

**Tablo 3. Flüt Öğrencilerinin Flütü Ana Çalgı Olarak Seçmelerindeki Faktörler ve Dağılımları**

| Faktörler | F | % |
|---|---|---|
| Kendi isteğim ile seçtim | 89 | 91,7 |
| Ailem istedi/yönlerdirdi | 2 | 2,1 |
| Öğretmenim istedi/yönlendirdi | 6 | 6,2 |
| Çevremin/arkadaşlarımın etkisiyle | 0 | 0 |
| Diğer | 0 | 0 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Flüt öğrencilerinin bireysel çalgı seçimlerindeki faktörlerin yüzdelik dağılımlarını gösteren Tablo 3 incelendiğinde, "kendi isteğim ile seçtim" seçeneğinin %91,7 oranıyla ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu seçeneği %6,2 oranıyla "öğretmenim istedi/yönlerdi", %2,1 oranıyla "ailem istedi/yönlendirdi" seçeneği takip etmektedir."Çevremin/arkadaşlarımın etkisiyle" ve "diğer" seçenekleri hiçbir öğrenci tarafından işaretlenmemiştir. Bu bulguya göre, flüt öğrencilerinin çalgı seçimleri konusunda, büyük oranda kendi istekleri ve kararları etkili olmuştur.

**Tablo 4. Flüt Öğrencilerinin GSL'ye Girmeden Önce Flüt Dersi Alma Durumları ve Süreleri**

| Süre | F | % |
|---|---|---|
| Hayır, almadım | 76 | 78,4 |
| 1 yıldan az | 8 | 8,2 |
| 1-2 yıl | 10 | 10,3 |
| 3-4 yıl | 3 | 3,1 |
| Diğer | 0 | 0 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 4 incelendiğinde, 97 öğrenciden 76'sının (%78,4) GSL'ye girmeden önce flüt dersi almadığı, 10'unun (%10,3) "1-2 yıl" süre aralığında, 8'inin (%8,2) 1 yıldan az" bir süre ve 3'ünün (%3,1) "3-4 yıl" süre aralığında flüt dersi aldığı görülmektedir.

Yüzdelik dağılımlara göre flüt öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun GSL'ye girmeden önce flüt dersi almadıkları, flüt eğitimlerine bu kurumlarda başladıkları görülmektedir.

**Tablo 5. Flüt Öğrencilerinin Flüt Eğitimiyle Kazandıkları Bilgi ve Becerileri İlerde Kullanmayı Amaçladıkları Yerler ve Dağılımlar**

| Durum | F | % |
|---|---|---|
| Müzik öğretmeni olmak istiyorum | 32 | 33,0 |
| Flüt öğretmeni olmak istiyorum | 15 | 15,5 |
| Flüt eğitimi üzerine master-doktora yapmak istiyorum | 37 | 38,1 |
| Flüt üzerine bir şey düşünmüyorum, hobi olarak devam etmeyi planlıyorum | 11 | 11,3 |
| Diğer | 2 | 2,1 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 5 incelendiğinde, flüt öğrencilerinin geleceğe dair planlarıyla ilgili olarak 37'sinin (%38,1) "flüt eğitimi üzerine master-doktora yapmak istiyorum", 32'sinin (%33) "müzik öğretmeni olmak istiyorum", 15'inin (%15,5) "flüt öğretmeni olmak istiyorum", 11'inin (%11,3) "flüt üzerine bir şey düşünmüyorum, hobi olarak devam etmek istiyorum", 2'sinin ise (%2,1) "diğer" seçeneğini işaretlediği görülmektedir.

Bu bulgular, flüt öğrencilerinin büyük bölümünün gelecekte flüt eğitimi üzerine master ya da doktora yapmayı ve herhangi bir kurumda müzik öğretmeni olmayı, az bir bölümünün ise flüt öğretmeni olmayı, flüt çalmayı hobi olarak sürdürmeyi hedeflediklerini göstermektedir. "Diğer" seçeneğini işaretleyen 2 öğrenci ise orkestralarda flüt sanatçısı olmayı hedeflediğini belirtmiştir.

**Tablo 6. Flüt Öğrencilerinin Günlük Çalışma Süreleri ve Dağılımları**

| Çalışma Süreleri | F | % |
|---|---|---|
| Hayır, düzenli çalışmıyorum | 17 | 17,5 |
| 1 saatten az | 19 | 19,6 |
| 1-2 saat | 53 | 54,6 |
| 3-4 saat | 8 | 8,2 |
| Diğer | 0 | 0 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 6'da görüldüğü gibi, flüt öğrencilerinin 53'ü (%54,6) günlük flüt çalışma sürelerini "1-2 saat", 19'u (%19,6) "1 saatten az", 17'si (%17,5) "hayır, düzenli çalışmıyorum", 8'i (%8,2) "3-4 saat" olarak belirtmiştir.

Bu yüzdelik dağılımlara göre araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun günlük flüt çalışmalarına 1-2 saat ayırdıkları görülmektedir.

**Tablo 7. Flüt Öğrencilerine Göre Flüt Çalışma Saatlerini Yeterli Bulma Dereceleri**

| Dereceler | F | % |
|---|---|---|
| Tamamen | 11 | 11,3 |
| Büyük ölçüde | 39 | 40,2 |
| Kısmen | 30 | 30,9 |
| Çok az | 14 | 14,4 |
| Hiç | 3 | 3,1 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 7'ye göre, flüt öğrencilerinin 39'u (%40,2) günlük flüt çalışma sürelerini "büyük ölçüde", 30'u (%30,9) "kısmen", 14'ü (%14,4) "çok az", 11'i (%11,3) "tamamen", 3'ü (%3,1) yeterli bulmaktadır. 3 öğrenci ise (%3,1) "hiç" seçeneğini işaretleyerek günlük çalışma saatlerini yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu yüzdelik dağılımlara göre, flüt öğrencilerinin çoğunluğunun günlük çalışma sürelerini yeterli buldukları, diğer bölümünün ise çalışma sürelerini yeterli bulmadıkları görülmektedir.

**Tablo 8. Flüt Öğrencilerine Göre Flüt Çalışmak İçin Gerekli Olan Araç-Gereçleri Bulabilme Dereceleri**

| Dereceler | Flüt | | Çalışma odası | | Nota sehpası | | Ayna | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | F | % | F | % | F | % | F | % |
| Her zaman | 81 | 83,5 | 38 | 39,2 | 46 | 47,4 | 46 | 47,4 |
| Yeterli ölçüde | 9 | 9,3 | 35 | 36,1 | 25 | 25,8 | 27 | 27,8 |
| Nadiren | 3 | 3,1 | 22 | 22,7 | 22 | 22,7 | 22 | 22,7 |
| Hiç | 4 | 4,1 | 2 | 2,1 | 4 | 4,1 | 2 | 2,1 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** | **97** | **100** | **97** | **100** | **97** | **100** |

Tablo 8'e göre, flüt öğrencilerinin 81'i (%83,5) "her zaman", 9'u(%9,3)"yeterli ölçüde", 4'ü (%4,1) "hiç", 3'ü (%3,1) "nadiren" çalışmak için flüt bulabilmektedir.

Bu yüzdelik dağılıma göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu flüt bulma sıkıntısı çekmemektedir. Çalışmalarını kendi flütleriyle yapmaktadırlar. "Hiç" ve "nadiren" seçeneklerini işaretleyen toplam 7 öğrencinin ise kendilerine ait flütü olmadığı düşünülmektedir. Bu düşünce Tablo 8'de öğrencilerin kendilerine ait flütlerinin olup olmama durumunu gösteren yüzdelik dağılımlarla da paralellik göstermektedir. Bu durumda, kendine ait çalgısı olmayan öğrenciler okulda demirbaş flüt bulma sıkıntısı yaşamaktadır.

Tablo 8'e göre, flüt öğrencilerinin 38'i (%39,2) "her zaman", 35'i (%36,1) "yeterli ölçüde", 22'si (%22,7) "nadiren" çalışma odası bulabilmektedir. 2 öğrenci ise (%2,1) "hiç" seçeneğini işaretleyerek çalışma odası bulamadığını belirtmiştir. Bu yüzdelik dağılımlara bakıldığında, flüt öğrencilerinin büyük çoğunluğunun okullarda çalışma odaları bulabildikleri görülmektedir.

Tablo 8'e göre flüt öğrencilerinin 46'sı (%47,4) "her zaman", 25'i (%25,8) " yeterli ölçüde", 22'si (%22,7) "nadiren" nota sehpası bulabilmektedir. 4 öğrenci (%4,1) "hiç" seçeneğini işaretleyerek nota sehpası bulamadığını belirtmiştir. Bu yüzdelik dağılımlara göre, öğrencilerin büyük bir bölümü çalışmak için nota sehpası bulabilmektedir.

Tablo 8'de görüldüğü gibi, öğrencilerin 46'sı (%47,4) "her zaman", 27'si (%27,8) "yeterli ölçüde", 22'si (%22,7) "nadiren" çalışma esnasında ayna bulabilmektedir. Öğrencilerin 2'si (%2,1) "hiç" seçeneğini işaretleyerek çalışma esnasında ayna bulamadığını belirtmiştir. Bu yüzdelik dağılımlara bakıldığında flüt öğrencilerinin çoğunun çalışma sırasında ayna bulabildikleri görülmektedir.

**Tablo 9. Flüt Öğrencilerine Göre Haftalık Flüt Ders Saatini Yeterli Bulma Dereceleri**

| **Dereceler** | **F** | **%** |
|---|---|---|
| Tamamen | 22 | 22,7 |
| Büyük ölçüde | 19 | 19,6 |
| Kısmen | 30 | 30,9 |
| Çok az | 20 | 20,6 |
| Hiç | 6 | 6,2 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 9 incelendiğinde, okullarındaki haftalık flüt ders saati, öğrencilerin 30'u(%30,9) tarafından "kısmen", 22'si (%22,7) tarafından "tamamen", 20'si (%20,6) tarafından "çok az", 19'u (%19,6) tarafından "büyük ölçüde" yeterli bulunmaktadır. 6 öğrenci ise (%6,2) "hiç" seçeneğini işaretlemiş ve haftalık flüt ders saatlerinin yeterli olmadığını belirtmiştir.

**Tablo 10. Flüt Öğrencilerinin Kendilerine Ait Çalgıya Sahip Olma Durumları**

| **Durum** | **F** | **%** |
|---|---|---|
| Evet | 91 | 93,8 |
| Hayır | 6 | 6,2 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 10'da görüldüğü gibi, flüt öğrencilerinin 91'i (%93,8) kendilerine ait çalgıya sahip olma durumu ile ilgili soruya "evet" , 6'sı (%6,2) "hayır" cevabını vermiştir. Bu yüzdelik dağılıma göre flüt öğrencilerinin çoğunun kendine ait çalgısı bulunmaktadır. Öğrencinin kendine ait çalgısının bulunması günlük çalışma saatine de olumlu yönde etki edecektir.

**Tablo 11. Flüt Öğrencilerine Göre Kullandıkları Çalgıyı Yeterli Bulma Dereceleri**

| **Dereceler** | **F** | **%** |
|---|---|---|
| Tamamen | 50 | 51,5 |
| Büyük ölçüde | 33 | 34,0 |
| Kısmen | 12 | 12,4 |
| Çok az | 2 | 2,1 |
| Hiç | 0 | 0 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 11'de görüldüğü gibi, ankete katılan öğrencilerden 50'si (%51,5) "tamamen", 33'ü (%34) "büyük ölçüde", 12'si (%12,4) "kısmen", 2'si (%2,1) "çok az" derecede çalgısını yeterli bulmaktadır. "Hiç" seçeneğini hiçbir öğrenci işaretlememiştir. Bu yüzdelik dağılımlara göre öğrencilerin büyük çoğunluğu çaldığı çalgıyı nitelik bakımından yeterli bulmaktadır.

**Tablo 12. Flüt Öğrencilerinin Çalgı Öğretmenlerini Yeterli Bulma Dereceleri**

| **Dereceler** | **F** | **%** |
|---|---|---|
| Tamamen | 81 | 83,5 |
| Büyük ölçüde | 14 | 14,4 |
| Kısmen | 2 | 2,1 |
| Çok az | 0 | 0 |
| Hiç | 0 | 0 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 12'ye göre, araştırmaya katılan 97 öğrenciden 81'i (%83,5) "tamamen", 14'ü (%14,4) "büyük ölçüde", 2'si (%2,1) "kısmen" flüt öğretmenini yeterli bulmaktadır. "Çok az" ve "hiç" seçeneği hiçbir öğrenci tarafından işaretlenmemiştir. Bu yüzdelik dağılımlara göre, flüt öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu flüt öğretmenini yeterli bulmaktadır.

**Tablo 13. Flüt Öğrencilerine Göre Ders Dışında Flüt Öğretmenlerinden Faydalanabilme Dereceleri**

| **Dereceler** | **F** | **%** |
|---|---|---|
| Tamamen | 37 | 38,1 |
| Büyük ölçüde | 29 | 29,9 |
| Kısmen | 19 | 19,6 |
| Çok az | 7 | 7,2 |
| Hiç | 5 | 5,2 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 13'te görüldüğü gibi, flüt öğrencilerinin 37'si (%38,1) "tamamen", 29'u (%29,9) "büyük ölçüde", 19'u (%19,6) "kısmen", 7'si (%7,2) "çok az" ders dışında flüt öğretmeninden yararlanabilmektedir. Öğrencilerin 5'i (%5,2) "hiç" seçeneğini işaretlemiş, ders saatleri dışında flüt öğretmeninden yararlanamadığını belirtmiştir. Bu yüzdelik dağılımlara bakıldığında, flüt öğrencilerinin çoğunun ders saatleri dışında da öğretmenlerinden faydalanabildikleri görülmektedir.

**Tablo 14. Flüt Öğrencilerine Göre Flüt Öğretmenlerinin Derste Kullandıkları Metotların Dağılımı**

| Metotlar | F | % |
|---|---|---|
| M.Moyse | 22 | 22,7 |
| G.Gariboldi | 37 | 38,1 |
| Emil Prill | 4 | 4,1 |
| E.Köhler | 11 | 11,3 |
| Diğer | 23 | 23,7 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 14'te görüldüğü gibi, flüt öğrencilerine göre, flüt öğretmenlerinin derste kullandıkları metotlar %38,1 "G.Gariboldi", %23,7 "diğer", %22,7 "M.Moyse", %11,3 "E.Köhler" ve %4,1 "Emil Prill" şeklinde sıralanmıştır. Bu yüzdelik dağılımlara bakıldığında, flüt öğrencilerine göre, flüt öğretmenleri derslerinde en çok G.Gariboldi etüt kitaplarını kullanmaktadırlar. 2. sırada yer alan "diğer" seçeneğiyle ilgili olarak derslerde kullanılan başka metotların yüzdelik dağılımları Tablo 15'te gösterilmiştir.

**Tablo 15. Flüt Öğrencilerine Göre Flüt Öğretmenlerinin Derste Kullandıkları Diğer Metotlar**

| Metotlar | F | % |
|---|---|---|
| Trevor Wye | 6 | 26,1 |
| H.Altes | 12 | 52,2 |
| P.Taffanel | 2 | 8,7 |
| A Tune a Day | 3 | 13,0 |

Tablo 15 incelendiğinde, flüt öğrencilerine göre, flüt öğretmenlerinin derslerde kullandıkları diğer metotlar %52,2 "H.Altes", %26,1" Trevor Wye", %13 "A Tune a Day" ve %8,7 "P.Taffanel" şeklinde sıralanmıştır.

**Tablo 16. Flüt Öğrencilerine Göre Derste Kullanılan Müzik Dönemleri**

| Dönemler | F | % |
|---|---|---|
| Rönesans | 0 | 0 |
| Barok | 37 | 38,1 |
| Klasik | 35 | 36,1 |
| Romantik | 3 | 3,1 |
| Fikrim yok | 22 | 22,7 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 16'ya bakıldığında flüt öğrencilerinin 37'si (%38,1) flüt öğretmenlerinin derslerde kullandıkları dönemlere ilişkin olarak "barok", 35', (%36,1) "klasik", 22'si (%22,7) "fikrim yok", 3'ü (%3,1) "romantik" şeklinde cevap vermişlerdir. "Rönesans" seçeneği hiçbir öğrenci tarafından işaretlenmemiştir. Bu yüzdelik dağılımlara bakıldığında, flüt öğretmenlerinin en çok barok ve klasik dönemlere yoğunlaştığı görülmektedir. Öğretmenlerin derslerde en çok barok ve klasik döneme yoğunlaşmasında, eserlerin teknik açıdan zengin olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin 22'sinin (%22,7) çaldıkları eserlerin dönemleri hakkında bilgi sahibi olmamaları büyük bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun, eserlerin, dönemlerine ait özellikle seslendirilmesine ve müzikal olarak doğru bir şekilde yorumlanmasına olumsuz etki edeceği düşünülmektedir.

**Tablo 17. Flüt Öğrencilerine Göre Başlangıç Aşamasından İtibaren Karşılaşılan Güçlükler**

| **Temel** | **1.derece** | | **2.derece** | | **3.derece** | | **4.derece** | | **5.derece** | | **6.derece** | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Güçlükler** | **F** | **%** | **F** | **%** | **F** | **%** | **F** | **%** | **F** | **%** | **F** | **%** |
| Flüt çalmada duruş | 10 | 10,3 | 5 | 5,2 | 10 | 10,3 | 13 | 13,4 | 16 | 16,5 | **50** | **51,5** |
| Dil ve el koordinasyon becerisi ile ilgili güçlükler | 6 | 6,2 | 13 | 13,4 | **21** | **21,6** | 25 | 25,8 | 16 | 16,5 | 4 | 4,1 |
| Dilli, bağlı, kesik kesik çalabilme becerisi ile ilgili güçlükler | 9 | 9,3 | 12 | 12,4 | 18 | 18,6 | **35** | **36,1** | 22 | 22,7 | 12 | 12,4 |
| Doğru ve temiz ses çıkarmaya ilişkin güçlükler | **32** | **33,0** | 23 | 23,7 | 18 | 18,6 | 10 | 10,3 | 5 | 5,2 | 6 | 6,2 |
| Nefesi doğru ve verimli kullanabilme ile ilgili güçlükler | 25 | 25,8 | **29** | **29,9** | 12 | 12,4 | 8 | 8,2 | 8 | 8,2 | 2 | 2,1 |
| Düzenli çalışma ile ilgili güçlükler | 15 | 15,5 | 15 | 15,5 | 18 | 18,6 | 6 | 6,2 | **30** | **30,9** | 23 | 23,7 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** | **97** | **100** | **97** | **100** | **97** | **100** | **97** | **100** | **97** | **100** |

Flüt öğrencilerine göre, başlangıç aşamasından itibaren flüt eğitiminde karşılaşılan güçlükleri gösteren Tablo 17 incelendiğinde, 1. derecede 32 öğrencinin (%33) "doğru ve temiz ses çıkarmaya ilişkin güçlükler", 2. derecede 29 öğrencinin (%29,9) "nefesi doğru ve verimli kullanabilme ile ilgili güçlükler", 3. derecede 21 öğrencinin (%21,6) "dil ve el koordinasyon becerisi ile ilgili güçlükler", 4. derecede 35 öğrencinin (%36,1) "dilli, bağlı, kesik kesik çalabilme becerisi ile ilgili güçlükler", 5. derecede 30 öğrencinin (%30,9) "düzenli çalışma ile ilgili güçlükler" ve 6. derecede 50 öğrencinin (%51,5) "flüt çalmada duruş" seçeneğini işaretlediği görülmektedir.

Bu yüzdelik dağılımlara göre, flüt öğrencileri başlangıç aşamasından itibaren en çok, doğru ve temiz ses çıkarmaya ilişkin güçlükler ve nefesi doğru-verimli kullanabilme ile ilgili güçlükler yaşamaktadır.

**Tablo 18. Flüt Öğrencilerine Göre Flüt Çalmaktan Dolayı Rahatsızlık Oluşma Durumları**

| **Durum** | **F** | **%** |
|---|---|---|
| Evet | 0 | 0 |
| Hayır | 97 | 100 |
| **TOPLAM** | **97** | **100** |

Tablo 18'egöre, araştırmaya katılan tüm öğrenciler ( %100) flüt çalmaktan kaynaklanan herhangi bir rahatsızlıkları olmadığını belirtmişlerdir.

**Tablo 19. Flüt Öğrencilerine Göre Başarıyı Olumsuz Yönde Etkileyen Etmenler**

| **Problemler** | **F** | **%** |
|---|---|---|
| Ders saatleri dışında okulda çalışma fırsatım olmaması | 6 | 16,7 |
| Haftalık flüt ders saatinin az olması | 6 | 16,7 |
| Derslerin birebir yürütülememesi | 2 | 5,6 |
| Etkinliklerin az sayıda olması | 6 | 16,7 |
| Çalgımın iyi nitelikte olmaması | 2 | 5,6 |
| Düzensiz çalışma alışkanlığım | 8 | 22,2 |
| Diğer derslerin yoğun olması | 6 | 16,7 |

Tablo 19'da flüt öğrencilerine göre flüt derslerinde başarısız olma nedenleri yer almaktadır. Araştırmaya katılan 97 öğrenciden 36'sı bu konu hakkında görüş bildirmiştir. Toplam 7 madde sıralanmış ve her bir madde için ayrı frekans alınmıştır.

Bu yüzdelik dağılımlara bakıldığında çalgı dersindeki başarıyı olumsuz etkileyen etmenlerin başında flüt öğrencilerinin düzensiz çalışma alışkanlıkları gelmektedir. Öğrencilerin ders saati dışında okulda çalışma fırsatı bulamamaları, haftalık flüt ders saatinin az olması, etkinliklerin az sayıda olması ve diğer derslerin yoğun olması, aynı yüzdelerle başarıyı olumsuz etkileyen 2. etmen olarak göze çarpmaktadır. Bunların yanı sıra flüt derslerinin birebir yürütülememesi ve öğrencilerin çalgılarının iyi nitelikte olmaması diğer olumsuz etmenler arasında verilmiştir

**Tablo 20. Flüt Öğrencilerine Göre Başarıyı Olumlu Yönde Etkileyen Etmenler**

| Etmenler | F | % |
|---|---|---|
| Flüt öğretmenime olan sevgi ve güvenim | 29 | 43,9 |
| Düzenli çalışma alışkanlığım | 28 | 42,4 |
| Etkinliklerde performans sergileme fırsatı Bulabilmem | 6 | 9,1 |
| Flüt dersinde öğrendiklerimin teorik anlamda diğer derslere katkıda bulunması | 3 | 4,5 |

Tablo 20'de flüt öğrencilerine göre flüt derslerinde başarılı olmalarına etki eden faktörler yer almaktadır. Bu madde ile ilgili görüş bildiren 66 öğrenciden toplam 4 madde belirlenmiştir. Her bir madde için ayrı frekans alınmıştır. Bu yüzdelik dağılımlara göre, flüt öğrencilerinin bireysel çalgı dersindeki başarılarını olumlu yönde etkileyen etmenlerin başında flüt öğretmenlerine olan sevgi, güvenleri ve öğrencilerin düzenli çalışma alışkanlıkları gelmektedir. Öğrencilerin etkinliklerde performans sergileme fırsatı bulabilmesi ve flüt dersinde öğrenilenlerin teorik anlamda diğer derslere katkıda bulunması da flüt dersindeki başarıyı etkileyen diğer olumlu etmenler arasında verilmiştir.

## 4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma kapsamında araştırılan konular;

Flüt öğrencilerinin flüt eğitimi bakımından taşıdıkları başlıca özellikler, GSL Müzik bölümlerindeki flüt eğitimine ilişkin görüşleri, flüt eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve güçlüklere ilişkin görüşleri ve flüt dersinde başarıyı etkileyen etmenlere ilişkin görüşleri olarak belirlenmiştir.

### 4.1. Sonuçlar

#### 4.1.1Flüt Öğrencilerinin Flüt Eğitimi Bakımından Taşıdıkları Başlıca Özelliklere İlişkin Sonuçlar:

Araştırmaya katılan 97 öğrencinin okudukları okullara göre dağılımına bakıldığında, en fazla katılımın Antalya GSL'den, en az katılımın İzmir Ü.B. GSL'den olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler çoğunlukla 9.,10., ve 11., sınıfta öğrenim görmektedirler. Çalgı seçimi konusunda büyük ölçüde (%91,7) öğrencilerin kendi istekleri ve kararları etkili olmuştur. Öğrencilerin çoğunluğu (%78,4) GSL'ye girmeden önce flüt dersi almamıştır. Flüt öğrencilerin çoğu kazandıkları bilgi ve beceriyle ileride flüt eğitimi üzerine master-doktora yapmayı diğer bir çoğunluğu ise müzik öğretmeni olmayı planlamaktadır. Öğrencilerin önemli bir bölümünün günde 1 – 2 saat düzenli çalışma gerçekleştirdiği ve bu süreyi büyük ölçüde yeterli buldukları gözlemlenmiştir.

#### 4.1.2.GSL Müzik Bölümlerindeki Flüt Eğitimine İlişkin Görüşleriyle İlgili Sonuçlar:

Flüt öğrencilerinin çoğu, çalışma esnasında gerekli olan araç-gereçleri büyük ölçüde edinebilmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu haftalık flüt ders saatinin yeterli olmadığı görüşündedir. Flüt öğrencilerinin önemli bir bölümünün kendilerine ait çalgıları vardır ve öğrenciler çalgılarını nitelik bakımından büyük ölçüde yeterli bulmaktadır. Flüt öğrencilerinin önemli bir bölümü flüt öğretmenlerini yeterli bulmakta, ders saatleri dışında da öğretmenlerinden büyük ölçüde yararlanabilmektedir. Öğrencilerin yanıtlarına göre, flüt öğretmenleri derslerde çok sayıda farklı kaynaktan yararlanmaktadır. Dönem olarak ise derslerde en fazla barok ve klasik döneme ait eserler tercih edilmektedir.

### 4.1.3 Flüt Öğrencilerine Göre Flüt Eğitiminde Karşılaşılan Güçlükler ve Sorunlarla İlgili Sonuçlar:

Flüt öğrencilerine göre, başlangıç aşamasından itibaren karşılaşılan güçlükler 1.derecede "doğru ve temiz ses çıkarmaya ilişkin güçlükler", 2.derecede "nefesi doğru ve verimli kullanabilme ile ilgili güçlükler", 3.derecede "dil ve el koordinasyon becerisi ile ilgili güçlükler", 4.derecede "dilli, bağlı, kesik kesik çalabilme becerisi ile ilgili güçlükler", 5.derecede "düzenli çalışma ile ilgili güçlükler", 6.derecede ise "flüt çalmada duruş" şeklinde sıralanmıştır. Araştırmaya katılan flüt öğrencilerinin tamamı flüt çalmaktan dolayı herhangi bir rahatsızlık yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

### 4.1.4. Flüt Öğrencilerine Göre Flüt Dersindeki Başarıyı Etkileyen Etmenlerle İlgili Sonuçlar:

Araştırmaya katılan flüt öğrencilerine göre, flüt dersindeki başarıyı olumsuz etkileyen etmenlerin başında öğrencilerin düzensiz çalışma alışkanlığı gelmektedir. Bu etmenlerin yanı sıra öğrencilerin ders saatleri dışında okulda çalışma fırsatı bulamaması, haftalık flüt ders saatinin az olması, etkinliklerin az olması, diğer derslerin yoğunluğu, flüt derslerinin birebir yürütülememesi ve öğrencilerin çalgılarının iyi nitelikte olmaması da flüt eğitimini etkileyen diğer olumsuz etmenler arasındadır.

Flüt dersindeki başarıyı olumlu etkileyen etmenlerin başında ise öğrencilerin flüt öğretmenlerine olan sevgi, güvenleri ve öğrencilerin düzenli çalışma alışkanlıkları gelmektedir. Bunların yanı sıra etkinliklerde performans sergileme fırsatı bulabilmeleri ve flüt dersinde öğrendiklerinin teorik anlamda diğer derslere katkıda bulunması da diğer olumlu etmenler arasında yer almaktadır.

## 4.2. Öneriler

Elde edilen sonuçlar neticesinde, Güzel Sanatlar Liseleri'ndeki flüt eğitiminin daha verimli hale gelmesi için belirlenen öneriler şunlardır:

**1.** Güzel Sanatlar ve Liseleri'ndeki haftalık flüt ders saati artırılmalıdır.
**2.** Derslerde daha fazla verim sağlamak amacıyla haftalık flüt ders saatinin artırılmasıyla birlikte dersler birebir yürütülebilir hale gelmelidir. Bir öğrenciye bir ders saati ayrılmalıdır.
**3.** Öğrencilerin flüt derslerindeki başarılarını artırması bakımından okullarda ve okul dışında, öğrencilerin bireysel performans sergileme fırsatı bulacağı daha fazla etkinlik düzenlenmelidir.

**4.** Flüt derslerinde başlıca müzik dönemlerine ait eserlerin yanı sıra Türk eserlerine de yer verilmeli, bu eserlerin öğrenciler tarafından tanınması sağlanmalıdır.
**5.** Flüt derslerinde, temiz ses çıkarmaya ve nefesi doğru kullanmaya ilişkin çalışmalara ve etütlere daha fazla yer verilmelidir.
**6.** Motivasyon, öğrencinin dersteki başarısını etkileyen önemli bir faktördür. Motive olmuş öğrenci en başta kendine hedef belirler ve daha etkili bir öğrenme için kendi kendine stratejiler geliştirir. Bu bakımdan öğrenci, öğretmeni ve ailesi tarafından motive edilmeli, düzenli çalışmaya yönlendirilmelidir.
**7.** Kendine ait flütü olmayan öğrenciler için okullardaki demirbaş flüt sayısı artırılmalıdır.
**8.**Öğrencilerin evlerinde ya da kaldıkları yurtlarda rahat bir şekilde çalışamadıkları göz önünde bulundurulduğunda, ders saatleri dışında da okulda çalışma fırsatı bulmaları sağlanmalıdır.
**9**. Çalgı eğitimi öğretmen ve öğrenci arasında birebir yürütülen bir süreçtir. Dolayısıyla öğrencilerin dersteki başarısında öğretmenlerine olan sevgi ve mesleki anlamda onlara olan güvenleri önemli bir etken olarak ön plana çıkmaktadır. Bu noktada öğretmenler her zaman alanlarında araştırmacı olmalı, kendini yenilemeli ve geliştirmelidir. Bu bakımdan flüt öğretmenleri flütle ilgili etkinlikleri daha fazla takip etmeli ve öğrencilerine model olmak amacıyla düzenli olarak performans sergilemelidir.

**KAYNAKÇA**

Buyurgan, S. Ve Buyurgan, U. (2007). Sanat Eğitimi ve Öğretimi (Eğitimin Her Kademesine Yönelik Yöntem ve Tekniklerle). 2. Baskı. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Derin, U. (2007). Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi Müzik Bölümü Öğrencilerinin Çalgı Seçim Yöntemi, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Eke, Y. (2012). Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Flüt Eğitiminde Kullanılan Köhler Op:33 I,II,III No'lu Etüt Kitaplarının Flüt Konçertolarına Uygunluğu.Yayımlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Say, A. (2001). Müziğin Kitabı. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Öz, N. (2001). Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlarda Orkestra/Oda Müziği Eğitiminde Yaylı ÇalgılarınYeri ve Önemi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt: XVI, Sayı: 1.

Uçan, A. (2004). Müzik Eğitimi. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.